

УДК 355

М.О. Єрмошин¹, В.В. Шулежко¹, С.П. Купін², М.М. Романюк¹¹Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків²Академія внутрішніх військ МВС України, Харків

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ОБЛАСТІ ВАРІАНТІВ УЧАСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬК У ПРИПИНЕННІ МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ

У статті розроблені пропозиції щодо визначення області допустимих варіантів участі військової частини внутрішніх військ у припиненні масових заворушень.

Ключові слова: варіант участі військової частини внутрішніх військ у припиненні масових заворушень, ефективність дій внутрішніх військ, теорія ігор.

Вступ

Постановка проблеми. Внутрішні війська виконують завдання шляхом охорони державних об'єктів, конвоювання, охорони та екстрадиції підсудних, охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю. Участь у припиненні масових заворушень починається з моменту одержання ВЧВВ завдання або встановленого сигналу і здійснюється в такій послідовності: усвідомлення завдання, розрахунок часу та вибір методів роботи, орієнтування підрозділів внутрішніх військ (ВВ) до майбутніх дій; доведення завдання до заступників і видача вказівок про підготовку даних для вироблення рішення, видача попередніх розпоряджень; оцінка обстановки; визначення замислу участі у припиненні масових заворушень; визначення завдань і доведення їх до підлеглих підрозділів ВВ; визначення основних питань взаємодії та забезпечення бойових дій; визначення основ управління підрозділами; оформлення й оголошення рішення, подання його на затвердження старшому командирі [3]. Замисел дій військової частини внутрішніх військ включає: напрямки зосередження зусиль; способи і варіанти дій ВВ; систему охорони правопорядку при масових заворушеннях; бойовий порядок ВВ і варіанти маневру. Під варіантом участі військової частини внутрішніх військ у припиненні масових заворушень розуміється визначений командиром спосіб дій (порядок застосування ВВ для виконання завдання) або сукупність способів і тактичних прийомів (частина способу) дій ВВ.

Разом з тим є можливість сформулювати в ігровій формі та визначити область допустимих варіантів участі військової частини внутрішніх військ у припиненні масових заворушень, що в середньому забезпечує максимальний вигравш.

Аналіз літератури. Проведений аналіз літератури показав, що в [1] формулюється задача в ігровій формі та визначається найбільш доцільний варіант розташування військової частини, що в середньому забезпечує максимальний вигравш. В [2] розг-

лянуто порядок вирішення оптимізаційної задачі вибору варіантів прийняття рішення, в основі якого лежить принцип раціональності теорії ігор. В [8] здійснюється вибір області допустимих варіантів структури системи зенітного ракетного прикриття військових об'єктів на основі матричної гри.

Таким чином, актуальності набуває питання, пов'язане з розробкою пропозицій щодо визначення області варіантів участі військової частини внутрішніх військ у припиненні масових заворушень за критерієм максимальної ефективності дій на основі теорії ігор.

Мета статті. Дана стаття присвячена розробці пропозицій щодо визначення області варіантів участі військової частини внутрішніх військ у припиненні масових заворушень.

Основна частина

Головними вимогами до системи охорони правопорядку при масових заворушеннях є її ефективність і стійкість.

Ефективність функціонування системи охорони правопорядку при масових заворушеннях характеризує ступінь її відповідності завданням, що вирішуються військовою частиною внутрішніх військ у конкретних умовах обстановки.

Стійкість системи охорони правопорядку при масових заворушеннях – це її здатність зберігати свою ефективність в різних умовах обстановки, що досягається живучістю сил і засобів, стійкістю розвідки, взаємодії й управління, високою морально-психологічною підготовкою особового складу, мобільністю, надійністю озброєння.

Ефективність функціонування системи охорони правопорядку при масових заворушеннях визначається її призначенням досягати такої якості, яка дозволяє реалізувати визначену ефективність дій.

Дослідження [3] показують, що ефективність функціонування системи охорони правопорядку при масових заворушеннях залежить від двох груп показників:

ефективності дій військової частини внутрішніх військ;

ефективності та стійкості функціонування системи охорони правопорядку при масових заворушеннях.

Ефективність дій ВВ – це ступінь досягнення мети дій ВЧВВ, з якою ці дії ведуться.

Для оцінки ефективності дій ВВ доцільно використовувати такі показники [3]:

загальний показник – ймовірність виконання завдання ВВ;

розрахункова ефективність дій ВВ та ефективність, яка вимагається;

математичне сподівання кількості нейтралізованих (блокованих) груп злочинців;

математичне сподівання кількості втрат сил і засобів ВВ, визначається за результатами моделювання дій ВВ з використанням моделей і задач, які враховують економічні витрати матеріальних засобів та інших ресурсів, втрати особового складу й озброєння та техніки;

математичне сподівання кількості об'єктів прикриття, які збереглися злочинних дій при масових заворушеннях з імовірністю не менше від заданої, визначається з оцінки об'єктів прикриття за показниками важливості об'єктів прикриття, їх геометричних розмірів і ступеня пошкодження.

Вибір з них *основного показника є складним процесом* і залежить від завдання, яке передбачається, від дій злочинців і військової частини внутрішніх військ.

При такому підході ефективності функціонування системи охорони правопорядку при масових заворушеннях повинна базуватися на визначенні максимального ефекту дій ВВ і мінімізації очікуваного зниження ефективності дій.

Для формулювання задачі теорії ігор визначимося, що сторона А (ВВ) веде бойові дії зі стороною В (група злочинців). Поінформованість сторін про можливий замисел дій іншої сторони власне визначимо як ранг рефлексії:

0 – сторони не знають замисел дій один одного;

1 (2) – сторона А (В) знають замисел дій сторони В (А);

3 – сторони знають замисел дій один одного.

Гра називається грою з нульовою сумою, якщо один гравець виграє рівно стільки, скільки програє інший, а саме сума вигравів сторін дорівнює нулю.

Будемо розглядати саме таку гру, тому що при аналізі достатньо розглядати виграв одного з гравців (сторони А) та встановимо функцію:

$$q(x, y) = P_{3xy}.$$

Задача буде полягати у виробленні рекомендацій для сторони А як виграти у сторони В з мінімальними втратами.

Тоді для рангу рефлексії 0 та 3 можна сформу-

лювати задачу таким чином.

Знайти одну чисту стратегію із множини $X = \{x\}$, щоб величина виграшу, який визначається матрицею $\|P_3\|$ і стратегією злочинців, була максимальною:

$$\max_x q(x, y) = q_1(x),$$

де $q_1(x)$ – величина виграшу сторони А;

$$\min_y q(x, y) = q_2(x),$$

де $q_2(x)$ – величина виграшу сторони В.

Сформулюємо задачу для рангу рефлексії 1 та 2.

Знайти область допустимих стратегій із множини $X = \{x\}$, щоб величина виграшу, який визначається матрицею $\|P_3\|$ при різних стратегіях іншого гравця, забезпечувала максимальний виграв:

$$\max_x \min_y q(x, y) = \max_x q_1(x) = q(x^*),$$

де x^* – максимінна стратегія сторони А.

Розрахунок значень матриці $\|P_3\|$ буде здійснюватись за формулою Лапласа:

$$P_3 = \frac{1}{2} + \Phi \left(\frac{M - M^*}{\sigma} \right),$$

де P_3 – ймовірність виконання завдання ВВ;

M – математичне сподівання значення показника ефективності за результатами моделювання дій ВВ або інших розрахунків;

M^* – значення оцінки показника ефективності дій ВЧВВ;

σ – середньоквадратичне відхилення показника ефективності бойових дій.

При використанні значень різних часткових показників ефективності дій ВВ ймовірність виконання завдання розраховується за формулою [7]:

$$P_3 = \frac{1}{2} + \prod_{g=1}^G \left[\Phi \left(\frac{M_g - M_g^*}{\sigma_g} \right) \right], \quad (1)$$

де M_g – математичне сподівання значення g -го показника ефективності за результатами моделювання дій;

M_g^* – значення оцінки g -го показника ефективності дій;

σ – середнє квадратичне відхилення значення g -го показника ефективності дій.

Для вирішення задачі потрібно врахування таких факторів і вхідної інформації [3]:

тактико-технічні характеристики озброєння та техніки ВВ;

бойовий склад ВВ (кількість особового складу та ін.);

координати позицій, на яких можливо розміщення ВВ;

координати об'єктів, що прикриваються;
реалізована дальня межа зон виявлення злочинців;

кількість нейтралізованих (блокованих) груп злочинців.

Нехай група злочинців може застосувати деякий цілком певний набір дій з певного напрямку, що породжують цілком певні стратегії сторони В: $b_1, b_2, \dots, b_i, i \in \{1, 2, \dots, n\}$. Визначимо в заданому позиційному районі для ВВ у складі m елементів (підрозділів) ($m \in M$) позиції з координатами x_j, y_j , розміщення на яких елементів буде формувати варіанти участі військової частини внутрішніх військ у припиненні масових заворушень, що породжують стратегії сторони А: $a_1, a_2, \dots, a_j, j \in \{1, 2, \dots, m\}$. Для кожного сполучення i -го варіанту дій злочинців та j -го варіанту участі військової частини внутрішніх військ у припиненні масових заворушень розрачуємо ймовірність виконання завдання P_{zij} згідно з формулою (1).

Таким чином, одержимо матрицю $\|P_{zij}\|$,

де j – порядковий номер варіанта участі військової частини внутрішніх військ у припиненні масових заворушень;

i – номер варіанта дій злочинців;

P_{zij} – значення ймовірності виконання завдання для j -го варіанта участі військової частини внутрішніх військ у припиненні масових заворушень при діях злочинців за i -тим варіантом.

Згідно основної теореми теорії ігор, кожна кінцева гра має, принаймні, одне рішення (можливо в області змішаних варіантів). Виграш, одержуваний у результаті вирішення гри, називається ціною гри (v). З теореми [4] доведено, що шукана ціна гри знаходиться між її нижньою та верхньою ціною (межею) гри.

$$\alpha \leq v \leq \beta;$$

$$\alpha = \max_j \min_i P_{zij};$$

$$\beta = \min_i \max_j P_{zij}.$$

Здійснюючи пошук «мінімаксу» – мінімізація максимального виграшу для злочинців і «максиміну» – максимізація мінімального програшу для своїх військ [5, 6], можна знайти нижню і верхню ціну гри для показника ефективності дій ВЧВВ.

Припустимо, що у ВВ застосовується набір допустимих варіантів участі військової частини внутрішніх військ у припиненні масових заворушень S_A^* , а злочинці діють за варіантом B_j . Тоді середня ефективність дій буде дорівнювати:

$$P_{3j} = g_1 P_{31j} + g_2 P_{32j} + \dots + g_m P_{3mj};$$

$$(j = 1, 2, \dots, m),$$

де $g_1, g_2, \dots, g_m$ – ймовірність застосування чистих стратегій сторони А.

Набір допустимих варіантів S_A^* має таку ефективність, що при будь-якому варіанті застосування злочинців забезпечується ефективність дій ВЧВВ не менше v ; значить любе з чисел P_{3j} не може бути менше v . Отримуємо ряд умов:

$$\left. \begin{aligned} g_1 P_{311} + g_2 P_{321} + \dots + g_m P_{3m1} &\geq v, \\ g_1 P_{312} + g_2 P_{322} + \dots + g_m P_{3m2} &\geq v, \\ \dots &\dots \\ g_1 P_{31m} + g_2 P_{32m} + \dots + g_m P_{3mm} &\geq v. \end{aligned} \right\} \quad (2)$$

Розділимо нерівність (2) на додатну величину v і введемо позначення:

$$x_1 = \frac{g_1}{v}; \quad x_2 = \frac{g_2}{v}; \quad \dots, \quad x_m = \frac{g_m}{v}. \quad (3)$$

Тоді умова (2) запишеться у вигляді:

$$\left. \begin{aligned} P_{311}x_1 + P_{321}x_2 + \dots + P_{3m1}x_m &\geq 1, \\ P_{312}x_1 + P_{322}x_2 + \dots + P_{3m2}x_m &\geq 1, \\ \dots &\dots \\ P_{31m}x_1 + P_{32m}x_2 + \dots + P_{3mm}x_m &\geq 1, \end{aligned} \right\} \quad (4)$$

де $x_1, x_2, \dots, x_m$ – невід'ємні змінні.

В силу (3) і того, що $g_1 + g_2 + \dots + g_m = 1$, змінні $x_1, x_2, \dots, x_m$ задовольняють умові

$$x_1 + x_2 + \dots + x_m = \frac{1}{v}. \quad (5)$$

Потрібно щоб ефективність дій була максимально можливою; явно, при цьому права частина (5) приймає мінімальне значення.

Таким чином, задача знаходження набору допустимих варіантів участі військової частини внутрішніх військ у припиненні масових заворушень зводиться до такої математичної задачі.

Визначити додатні значення змінних $x_1, x_2, \dots, x_m$ так, щоб вони задовольняли лінійним обмеженням (4) і при цьому їх лінійна функція

$$L = x_1 + x_2 + \dots + x_m$$

оберталась в мінімум.

Дана задача є типовою задачею лінійного програмування.

Знаходження рішення задачі лінійного програмування складається з двох етапів [4]:

- 1) знаходження опорного рішення;
- 2) знаходження оптимального рішення, що мінімізує лінійну функцію L .

Якщо число змінних в рівняннях (4) на два більше ніж число незалежних рівнянь, то можливо два з них вибрати в якості вільних, допустимо x_1 і x_2 , а решту зробити базисними і виразити їх через вільні. Тоді отримаємо рівняння, а так, як всі змінні повинні бути невід'ємними, то повинні виконуватись умови:

$$\begin{aligned} x_3 &= P_{311}x_1 + P_{321}x_2 - 1 \geq 0, \\ x_4 &= P_{312}x_1 + P_{322}x_2 - 1 \geq 0, \\ &\dots\dots\dots \\ x_m &= P_{31m}x_1 + P_{32m}x_2 - 1 \geq 0. \end{aligned}$$

Зобразимо дані умови геометрично і отримаємо область допустимих варіантів участі військової частини внутрішніх військ у припиненні масових заворушень (рис. 1).

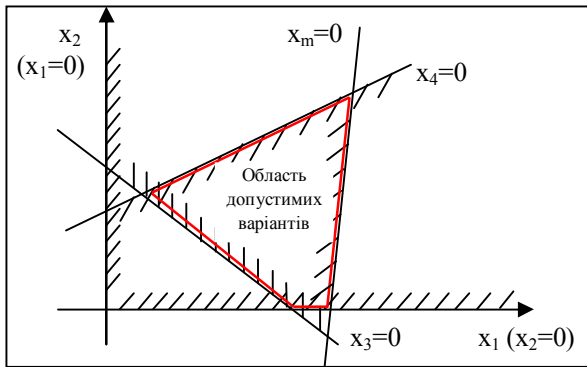

Рис. 1. Область допустимих варіантів

Але якщо число вільних змінних буде більше трьох, то геометрична інтерпретація знаходження рішення виведе нас за область трьохвимірного простору і втратить свою наглядність. Тоді для знаходження рішення задачі лінійного програмування будемо застосовувати найбільш універсальний симплекс-метод.

Для цього перейдемо від умов-нерівності (4) до умов-рівності:

$$\begin{aligned} y_1 &= -1 - (-P_{311}x_1 - P_{321}x_2 - \dots - P_{3n1}x_m), \\ y_2 &= -1 - (-P_{312}x_1 - P_{322}x_2 - \dots - P_{3n2}x_m), \\ &\dots\dots\dots \\ y_m &= -1 - (-P_{31m}x_1 - P_{32m}x_2 - \dots - P_{3nm}x_m). \end{aligned}$$

Заповнимо симплекс-таблицю (табл. 1).

Таблиця 1

Симплекс-таблиця

	Вільний член	x_1	x_2	...	x_m
y_1	-1	P_{311}	P_{321}	...	P_{3n1}
y_2	-1	P_{312}	P_{322}	...	P_{3n2}
...	...	...	...	...	...
y_m	-1	P_{31m}	P_{32m}	...	P_{3nm}

Знаходження рішення задачі лінійного програмування зручно виконувати за допомогою табличного алгоритму заміни базисних змінних. При цьому необхідно виконати такі операції [4]:

1. Виділити в таблиці елемент P_{3j} , що розв'язується. Вирахувати його зворотну величину

$\lambda = \frac{1}{P_{3j}}$ і записати в нижню частину тієї ж комірки

(в правому нижньому куту).

2. Всі елементи рядка, що розв'язується (крім самого P_{3j}) помножити на λ ; результат записати в нижню частину тієї ж комірки.

3. Всі елементи стовпця, що розв'язується, (крім самого P_{3j}) помножити на $-\lambda$; результат записати в нижню частину тієї ж комірки.

4. Підкреслити (або виділити іншим способом) в рядку, що розв'язується, всі верхні числа (колишні елементи), за винятком комірки самого елемента, що розв'язується, а в стовпці, що розв'язується, – всі нижні числа (нові елементи), за винятком самого елемента, що розв'язується.

5. Для кожного з елементів, які не належать ні до рядка, що розв'язується, ні до стовпця, що розв'язується, записати в нижню частину комірки добуток виділених чисел, які стоять у тому ж рядку і в тому ж стовпці, що і даний елемент.

6. Переписати таблицю, замінив,

$$x_j \text{ на } u_i;$$

елементи рядка і стовпця, що розв'язується, числами, які стоять в нижній частині тієї ж комірки;

кожний з решти елементів – сумою чисел, які стоять у верхній і нижній частинах тієї ж комірки.

Вирішивши задачу знайдемо область допустимих змішаних стратегій для сторони А, яка буде дорівнювати:

$$g_j^* = \frac{x_j^*}{L^*}, \quad j = 1, 2, \dots, n.$$

При цьому значення гри (максимальний середній виграш сторони А) дорівнює величині

$$v = \frac{1}{L^*}.$$

Висновки

Таким чином, одержана антагоністична матрична гра двох гравців з нульовою сумою. Її рішення визначає ступінь доцільності вибору того чи іншого варіанту, які будуть складати область допустимих варіантів участі військової частини внутрішніх військ у припиненні масових заворушень.

Список літератури

1. Синтез адаптивних структур систем зенітного ракетно-артилерійського прикриття об'єктів і військ та оцінка їх ефективності (теорія, практика, тенденції розвитку): монографія / А.Я. Горючін, І.О. Кириченко, М.О. Єрмошин та ін. – Х.: ХУПС, 2006. – 348 с.
2. Теорія прийняття рішень органами військового управління: монографія / В.І. Ткаченко, Є.Б. Смірнов та ін. / за ред. В.І. Ткаченка, Є.Б. Смірнова. – Х.: ХУПС, 2008. – 545 с.
3. Єрмошин М.О. Пропозиції щодо рішення коман-

дира військової частини внутрішніх військ на участь у припиненні масових заворушень / М.О. Єрмошин, І.Ю. Бірюков, С.П. Купін // Честь і закон – Х.: АВВ МВС України, 2010. – Вип. 1. – С. 31-38.

4. Вентцель Е.С. Исследование операций. – М.: Сов. радио, 1972. – 550 с.

5. Новиков Д.А. Прикладные модели информационного управления / Д.А. Новиков, А.Г. Чхартишвили. – М.: ИПУ РАН, 2004. – 129 с.

6. Новиков Д.А. Теория управления организационными системами / Д.А. Новиков. – М.: МПСИ, 2005. – 58 с.

7. Вентцель Е.С. Теория вероятностей / Е.С. Вент-

цель. – М.: Гос. изд. физ.-мат. лит., 1958. – 463 с.

8. Шулежко В.В. Математична модель визначення області варіантів структури системи зенітного ракетного прикриття / В.В. Шулежко // Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил. – Х.: ХУ ПС, 2011. – Вип. 3(29). – С. 28-32.

Надійшла до редколегії 17.10.2011

Рецензент: д-р військ. наук, проф. Г.А. Дробаха, Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків.

ПРЕДЛОЖЕНИЯ ОТНОСИТЕЛЬНО ОПРЕДЕЛЕНИЯ ОБЛАСТИ ВАРИАНТОВ УЧАСТИЯ ВОИНСКОЙ ЧАСТИ ВНУТРЕННИХ ВОЙСК В ПРЕКРАЩЕНИИ МАССОВЫХ БЕСПОРЯДКОВ

М.А. Ермошин, В.В. Шулежко, С.П. Купин, М.М. Романюк

В статье разработаны предложения относительно определения области допустимых вариантов участия воинской части внутренних войск в прекращении массовых беспорядков.

Ключевые слова: вариант участия воинской части внутренних войск в прекращении массовых беспорядков, эффективность действий внутренних войск, теория игр.

OFFERS CONCERNING DEFINITION OF AREA OF VARIANTS PARTICIPATIONS OF MILITARY UNIT OF INTERNAL ARMIES IN THE TERMINATION OF MASS DISORDERS

M.O. Ermoshin, V.V. Shulezhko, S.P. Kupin, M.M. Roman'uk

In article offers concerning definition of area of admissible variants of participation of military unit of internal armies in the termination of mass disorders are developed.

Keywords: Variant of participation of military unit of internal armies in the termination of mass disorders, efficiency of actions of internal armies, the theory of games.